

# Askeri Eğitimli Yetişkinlerin Yabancı Dil Öğreniminde Etken Faktörler<sup>1</sup>

Dr. Hidayet Tuncay

## Özet

Bu bildiri yaşları 20 - 42 arasında değişen çeşitli rütbelerde **Askeri Eğitimli Yetişkin (AEY)**'lerin yabancı dil öğrenimi (YDÖ)'nde karşılaştıkları **psikolojik, yaş, mesleki, sosyal** ve **motivasyon** gibi etken faktörleri içermektedir. Psikolojik faktörler yabancı dilin kazanılmasında ilgi, yetenek, kişilik ve anadilin **Hedef Dile (HD)** olan olumlu ve olumsuz etkisini kapsar. Yaş faktörüne gelince, yetişkinler yaş probleminin yabancı dil öğrenimine her ne kadar olumsuz etkisi olduğunu belirtmelerde, çoğu yetişkin kişisel çabaları ile bunun üstesinden gelmektedir. Mesleki faktörlerin, AEY'lerin yabancı dil öğreniminde meslek yaşamları boyunca etkili olduğu gözükmemektedir. Sosyal faktörler, AEY'lerin aile yaşamları, sosyal problemleri, yaşam koşulları gibi benzer konuları kapsamaktadır ve bu unsurlardan bazıları olumlu, bazıları da olumsuz etki yaratmaktadır. Son faktör olarak motivasyon (dürtü) AEY'lerin yabancı dil öğreniminde, diğer alanlarda olduğu gibi son derece önemli bir unsurdur, çünkü AEY'ler yabancı dil öğrenimine yüksek bir motivasyonla başlamaktadırlar. Bu bildiride, etken faktörler ayrı ayrı ele alınmış ve her bir faktör AEY'lerin yabancı dili öğrenmeleri açısından değerlendirilmiştir.

## Abstract

This presentation covers the affective factors such as **psychological, age, professional, social** and **motivational** that rank bearing **Educated Military Adults (EMA)**, who are between the age of 20-42, encounter in **Foreign Language Learning (FLL)**. Psychological factors include attitude, aptitude, personality, and negative and positive effects of mother tongue interference on the **Target Language (TL)**. As for age factor, although the EMAS admit that the age has a negative effects on their FLL, majority of them are able to overcome these difficulties, imposed by age, with their own efforts. It can be observed that professional factors may be influential on their FLL throughout their professional life. Social factors mention the EMAS' family life, social problems, living conditions etc., and some of these components may be positively effective but some others negatively. The last effective factor of all is motivation. It is a very important component on the EMAS' Foreign Language Learning as in the other fields, because the EMAS begin to learn a foreign language with a high level of motivation. So in this presentation, each factor is significantly evaluated and assessed in regard to Educated Military Adults' acquisition / learning of a foreign language.

## Giriş

**Askeri Eğitimli Yetişkin (AEY)**'lerin yabancı dil öğreniminde etken faktörlere geçmeden önce, Silahlı Kuvvetlerde Eğitimli Yetişkin (**Educated Adult**)'in bir tanımını yapmanın uygun olacağı kanısındayım. Bu bildiride *Yetişkin* sözcüğü *Askeri Eğitimli Yetişkin* yerine kullanılacaktır. Yabancı dil öğrenimi açısından genel anlamda Silahlı Kuvvetler'de yetişkin, mesleki her sınıftan Subay ve Astsubaylar ile sivil memurlardan oluşan değişik rütbe ve yaşlarda kişilerdir denilebilir. Öteyandan

<sup>1</sup> Bu makale 9 Eylül Üniv. Buca Eğt. Fak. I.Ulusal Dil Öğretim Sempozyumu'nda (26-28 October 1994) sunulmuş, *Kurultay Bildiri Kitapçığı*'nda ve A. Ü. TÖMER Dil Dergisi/Language Journal, Sayı:47, (1996) Ankara yayınlanmıştır.

*eğitim* sözcüğü bu bağlamda yalnızca askeri amaçlı eğitimi içermemektedir. Yetişkinler grubunu oluşturan kitlenin eğitimi askeri ve sivil liseler, üniversiteler, harp okulları ve harp akademilerini kapsamaktadır. Yetişkinler beş ana grupta incelenebilir:

1. Her mesleki sınıftan kurmay subaylar,
2. Her mesleki sınıftan sınıf subayları,
3. Doktor, öğretmen, mühendis vb. sınıftan subaylar,
4. Her mesleki sınıftan astsubaylar,
5. Askeri sivil memurlar.

Yukarıda beş ana grupta incelediğimiz yetişkinlerin yaşları 20 ile 42 arasında değişmektedir. Ancak bir yabancı dil öğretim sınıfındaki yetişkinlerin yaş ortalaması 33 olarak düşünülebilir. Yaptığımız bu tanım dışında *yetişkinin* daha birçok tanımı mevcuttur. Beder ve Dankenwald (1982), yetişkini 16 yaşından büyük, herhangi bir okula kayıtlı bulunmayan ve iş, evlilik ve aile geçindirmek gibi sorumlulukları olan kişi olarak tanımlar. Bu tanım, tanımlamaya çalıştığımız yetişkine kısmen benzerlik göstermektedir, çünkü biz burada mesleki bir çevre içinde yetişmiş kişileri konu ediyoruz. Oysa yukarıdaki tanım son derece genel denilebilir.

Yetişkinlerin tarifi hangi bağlamda yapılırsa yapılsın, yabancı dil öğreniminde karşılaşılan güçlükler hemen hemen benzer özellikler taşımaktadır. Krashen (1973) ve Schuman (1975) yetişkinlerin yabancı dil öğretiminde karşıt görüşleri savunmaktadırlar. Buna göre Krashen, ergenlik çağında beynin sol yarım küresinin biyolojik olarak doygunluk noktasına ulaştığını savunmakta, oysa Schuman zorlukların nedenini, yetişkinlerin zihinsel gelişmelerinde kritik bir noktaya ulaşmış olmaları şeklinde değerlendirmektedir. Kanımca yetişkinlerin karşılaştığı güçlükler konusunda her iki görüş de ayrı ayrı ele alınmalıdır ancak, biz bu çalışmada sadece yetişkinlerin yabancı dil öğrenimlerini etkileyen faktörler üzerinde duracağız.

### **Etken Faktörler**

Yetişkinlerin yabancı dile olan ilgi ve yetenekleri, geçmişte almış oldukları eğitim düzeyinin yanısıra, anadilde kazanmış oldukları becerilerle de etkilenmektedir. Ayrıca, yetişkinler yabancı dil öğrenmeyi her ne sebeple seçmiş olurlarsa olsunlar, yabancı dil öğrenimine, önceden elde ettikleri eğitim, kültürel birikim, yaşam biçimi ve de mesleki yaşam koşullarıyla şartlanmış olarak başlarlar.

Askeri Eğitimli Yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde etken faktörler beş ana başlık altında incelenebilir:

1. Psikolojik faktörler
2. Yaş faktörleri
3. Mesleki faktörler
4. Sosyal faktörler
5. Motivasyon (dürtü) faktörleri

Bu faktörlerin incelenmesinde bize çıktı sağlayan anketler Kara Lisan okulunda öğrenim gören ve yukarıda belirttiğimiz özellikleri taşıyan yetişkinler arasında rastgele seçilerek uygulanmıştır. Ayrıca anketlerden bir tanesi öğrencilere değil, sivil ve askeri okulda yetişkinlere yabancı dil öğreten öğretmen, eğitimci ve idarecilere uygulanmıştır. Hemen hemen sonuçların tümü elde değerlendirilmiş ve konuyu ilgilendiren sonuçların grafik analizleri yapılmıştır. 1990 yılında uygulanan ilk ankete 95

denek katılmış ancak deneklerin tümü her soruyu cevaplamamış, örneğin; burada grafiklerle göstereceğimiz ilk soruya 78, ikinci soruya 95 denek cevap vermiştir. Anket tamamen yetişkinlerin yabancı dil öğrenmeleriyle ilgili olup soruların bir bölümü seçmeli, bir kısmı ise anketi yanıtlayanların görüşlerini yazmasını gerektirmektedir. Anket toplam 14 soruyu içermektedir. İkinci anket 1991 yılında asker ve sivil yabancı dil öğretmenleri ile eğitimci ve idarecilere verilmiştir. Toplam 12 soruyu içermekte olup soruların bir bölümü çoktan seçmeli, ancak bazıları yorum gerektiren kompozisyon tipi sorulardır. Anket, yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde karşılaştıkları güçlükleri öğrenmek amacıyla düzenlenmiştir. Üçüncü anket 1992 yılında aynı kurumda 69 denek üzerinde uygulanmıştır. Anket iki bölümden oluşmakta, birinci bölüm anketi yanıtlayan yetişkinlerin kişisel bilgilerini, ikinci bölüm ise yabancı dil bilgilerini içermektedir. Anketlerde her soru kendi içerisinde değerlendirilmiştir, çünkü anketlerin hemen hemen tamamına yakını bağımsız sorulardan oluşmaktadır. Anketlerden elde edilen çıktılar, etken faktörleri anlamamıza yardımcı olmuş ve tam bir istatistiksel bilgi olmasa da, yabancı dil öğrenen yetişkinlerin bu faktörlerle nasıl etkilendiğini gözlemlemiş olmaktadır. Dilerseniz şimdi etken faktörleri ayrı ayrı ele alalım.

### 1. Psikolojik Faktörler

Yetişkinlerin yabancı dil eğitimi, yetenek, HD'e karşı olan tutum, kişilik ve anadil eğitimi gibi psikolojik faktörlerce etkilenmektedir. Bu psikolojik faktörler aynı zamanda birbirleri arasında da etkileşim içerisinde ve ayrıca yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde bazen olumlu bazen de olumsuz etki yaratmaktadırlar. Bu etkin unsurlara artalan (background) problemini de dahil etmek mümkündür.

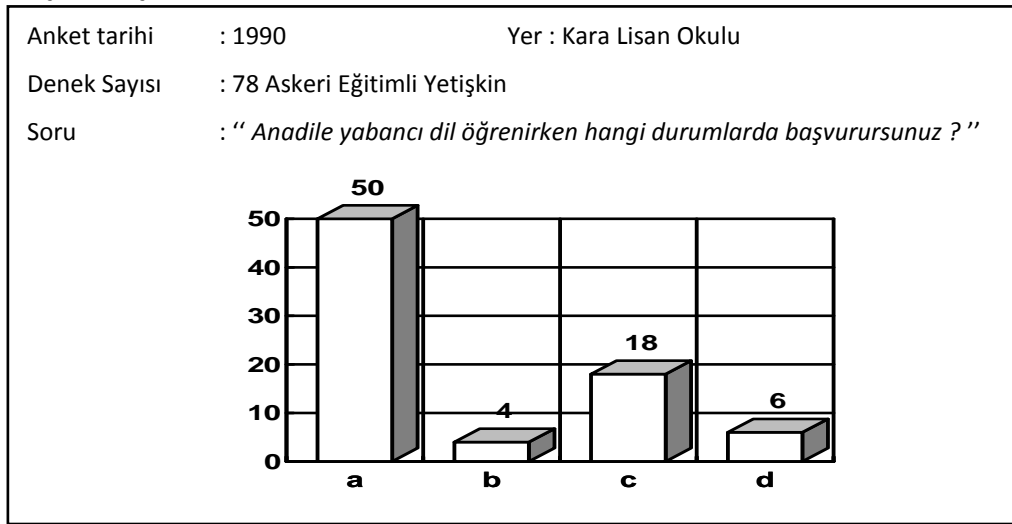
Bilindiği gibi, eğer yabancı dil öğrenen kişi, yani yetişkin, öğrendiği dile ve kültürüne karşı olumlu bir tavır takınırsa, dil öğreniminde psikolojik açıdan kısmen rahat olabilir. Çoğu yetişkinin yabancı dile olan tavırlarının olumlu olduğunu görüyoruz, fakat kimi yetişkinler ise artalan eğitimlerine bağlı olarak olumsuz bir tavır sergileyebilmektedirler. Bazı durumlarda psikolojik olarak ön yargılı olmalarına rağmen, takındıkları olumsuz tavrın yabancı dil öğrenmelerini pek fazla etkilemediğini ve hedeflerine varmada istekli olduklarını belirtebiliriz. Burada psikolojik açıdan en önemli unsur, yetişkinlerin bağlı oldukları kurumlarca bir yabancı dili öğrenmek ya da geliştirmek üzere seçilmiş olmaları HD'e karşı olumlu bir tutum içine girmelerine neden olmaktadır. Yetişkin olmalarından dolayı, birçoğunun yabancı dile karşı kazanılmış (*acquired*) olumlu ya da olumsuz tavırları mevcuttur. Eğer olumsuz tavırları, kültürel bağlamdaki unsurlarla birleşirse bu, onların dile karşı olan olumsuz tutumlarını daha da arttırmaktadır. Herşeye rağmen denilebilir ki, yetişkinler toplum dilbilim açısından engel görülebilecek olumsuz tavır, hedef dilin kültürel olgularını özümleyerek bir ölçüde aşabilirler.

Yabancı dil öğreniminde yetişkinleri yetenek açısından ele alacak olursak, Silahlı Kuvvetlerde yetişkinlerin böyle bir konuda yeteneklerini ölçme ve buna dayalı olarak kurs programı geliştirme gibi bir çalışma henüz mevcut değildir. Ancak anadilde kazanılmış bir kısım becerilerin yabancı dilin kavranılmasına bir ölçüde yardımcı olduğunu görmekteyiz. Yetişkinlerin artalanları ve kazanılmış becerileri bu konuda bize bir fikir verebilir. Öteyandan yetişkinlerin yabancı dil öğrenimine başladıklarında, dil ile ilgili ne tür yetenekleri olduğunu pek bilemiyoruz. Ancak bunu, HD'in dilbilim unsurlarının elde edilmesinde gözlemleyebiliriz. Birçok yetişkin psikolojik açıdan olumsuz denilebilecek engelleri yeteneklerine bağlı olarak aşmak için, yabancı dilin her türlü unsurunu özenle değerlendirerek

yoğun bir çalışma içerisinde girmektedirler. Kimi yetişkinler bunda pek başarılı olamamaktadırlar. Dil öğreniminde özgün yeteneklerden yoksun bazı yetişkinlerin yabancı dili tam olarak kavramaları yeterince gerçekleşmemektedir.

Özelliklerini bildirin başında belirttiğimiz yetişkinler, farklı mesleki ortam ve konumlarda eğitilmiş olduklarından, yabancı dil öğrenme olgusunda, sahip oldukları kişilik faktörü kendilerini kanıtlamaya yardımcı olacaktır. Deneyimlerle de sabit olduğu gibi, kişilik faktörü HD’i elde etmelerine olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, yetişkinlerin hemen hepsi rütbeli kişilerdir. Dil öğretimi askeri bir ortamda gerçekleştirildiğinden, bazen hiyerarşik rütbe düzeni kısmen de olsa geçici olumsuz etki yaratabilir; ancak bu, gerek öğretmenlerin konuya hassas yaklaşımı gerekse yetişkinlerin dil öğretim ortamına alışmalarıyla bir ölçüde giderilebilmektedir.

Anadilin psikolojik açıdan etkisini, yetişkinlerin anadil kavramlarına hemen hemen her tür yabancı dil öğretim bağlamında başvurduklarında gözlemliyoruz. Şüphesiz bu, yetişkinlerin öğrenilen HD’de düşünmelerine bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca bu, hedef dilin dilbilim özelliklerini kavramalarına olumsuz etki yapacaktır. Anadilin etkisi konusunda 78 yetişkin üzerinde uygulanan anketten şu sonuçlar elde edilmektedir :



Şekil 1: Yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde anadile başvurma durumu

“ Anadilimize yabancı dil öğreniminde hangi durumlarda başvurursunuz ? ” sorusuna, a) 50 yetişkin genellikle bilmedikleri kavramlar konusunda; b) 4 yetişkin bilmedikleri kavramlardan dolayı bazen; c) 18 yetişkin kavramları bilmelerine rağmen daima ve d) 6 yetişkin de her fırsatta ve nedensiz olarak sürekli anadile başvurduklarını belirtmektedirler. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi çoğu yetişkin her fırsatta anadile başvurmaktadır. Bu da HD’de düşünmeyi psikolojik olarak etkilemekte ve yabancı dile karşı olan özgüveni azaltmaktadır. Kanımca, anadile yabancı dilin ilerleyen aşamalarında sık sık başvurmak yabancı dil öğrenimini olumsuz yönde etkileyecek ve dilin dilbilimsel becerilerini kavramayı geciktirerek güçleştirecektir.

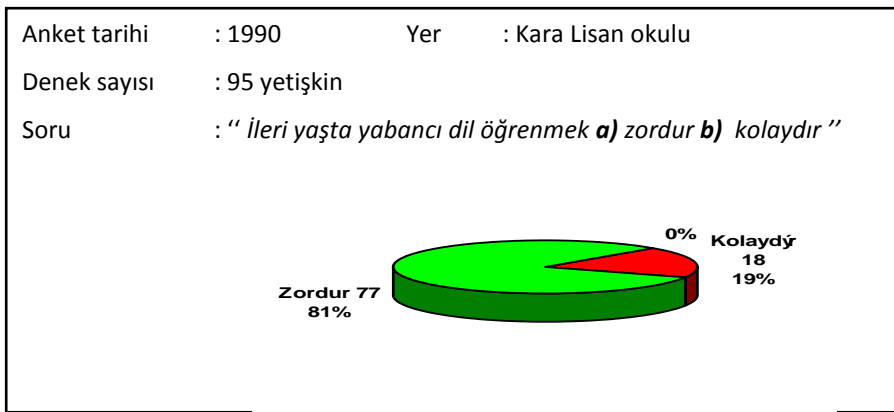
## 2. Yaş Faktörleri

Portekiz’li dilbilimci Manuel da Torre ( 1987 ) der ki; “ Yetişkinler çocuklara kıyasla dil öğreniminde daha başarısızdırlar ” ( 56 ), ayrıca şu Portekiz atasözünü nakleder : “ Burro velho nao aprende linguas / old asses don’t learn languages ” yani “ Her önüne gelen yetişkin dil öğrenemez ”.

Buna benzer deyişler ve atasözleri her ülkede bulunabilir, ancak bu yetişkinlerin bir yabancı dili öğrenmede yaşın olumsuz faktör olduğunun kesin kanıtı olamaz. Burada amacımız yaşın yabancı dil öğreniminde yetişkinler üzerindeki etken faktörlerine değinmektir. Bu konuda uzun zamandır çeşitli dilbilimciler tarafından ortaya çeşitli görüşler atılmaktadır. Ayrıca yaşın yabancı dil öğreniminde ve ediniminde önemli bir unsur olduğunu göz ardı edemeyiz. Yetişkinler yabancı dil öğrenimine bir çocuk ya da gence kıyasla daha da zor geçiş sağlayabilir, fakat yine de başarılı olabilirler. Bu konuda Wilkins (1972) " Eğer dil öğrenmek yetişkin için daha zor olsa bile, yetişkin bu zorlukların üstesinden gelme konusunda çocuktan daha büyük bir kapasiteye sahiptir " ( 187 ) der. Bu bağlamda, yetişkinler anlambilim ve sözcükbilimden kaynaklanan güçlüklerin üstesinden gelebilirler ancak HD'in sesletim kurallarından doğan zorlukları başarmak biraz zaman alabilir.

Yabancı dil eğitiminde yetişkin - çocuk kıyaslaması hep yapılmıştır, öyle sanıyorum ki bu tartışma yetişkinler için çok özgün bir yöntem bulununcaya dek devam edecektir. Bu çalışmada yetişkin - çocuk kıyaslamasına pek değinmeyeceğiz, ancak yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde yaşın olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde duracağız. Krashen ve Terrell (1963), Krashen (1973), Krashen ve Harshmen (1975), Rosansky (1975), Stewick (1974), B.Taylor (1974), Fathman (1974), Lenneberg (1976), Asher ve Price (1967), Olson ve Samuels (1972), Mcnamara (1972) ve Diller (1978) gibi dilbilimciler ve toplumbilimciler çocuk ve yetişkinin bir yabancı dili öğrenme ve kavrama olgusunu karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Yaygın kanı odur ki, yaş ile birlikte belirli bir seviyeye kadar bazı kuralları, prensipleri ve daha alt kuramları bellekte tutarak yabancı dil öğreniminde özgün problemleri çözmede kapasitenin arttığına inanılmaktadır. Öte yandan Diller (1978)"... gelişme oranı yaş ile birlikte azalabilir, ancak algılama seviyesi artabilir. Büyük bir zeka, öyleki yeni şeyleri kavramak için büyük bir yetenek demektir "(116). Bu nedenle gözlemimiz odur ki, yabancı dil öğrenen birçok yetişkin kendine özgü bazı yöntemleri elde etmiş ve aynı zamanda bir dili öğrenme deneyimine sahiptir.

Yetişkinlere 1990 yılında uygulanan ankette bir diğer soru " Yabancı dil öğreniminde yaş faktörünün etkisi nedir ? İleri yaşıta dil öğrenmek zor mudur ? Neden?" gibi hususları içermektedir. Bu soruyu Kara Lisan okulunda dil öğrenen 20-42 yaşları arasından diğişik rütbelerdeki 95 denek cevaplamıştır. Deneklerden 77'si yabancı dil öğreniminin belirli bir yaştan sonra zor olduğunu, 18 denek de zor olmadığını savunmaktadır. Ayrıca denekler neden zor olup olmadığını gerekçelerini de belirtmişlerdir.



Şekil 2: Yaş faktörünün yabancı dile olan etkisi

Yabancı dil öğreniminin zor olduğunu savunan 77 deneğin gerekçeleri şöyle sıralanmaktadır.

Yaş ilerledikçe ;

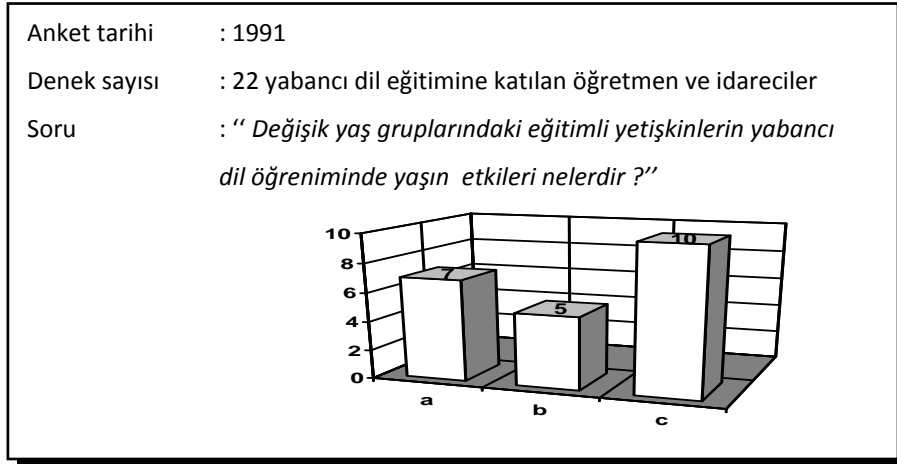
1. Ezber zorlaşır,
2. Yeni sözcüklerin bellekte kalma süresi azalır ve öğrenme azmi düşer,
3. Kişisel, ailevi, mesleki sorunlar ve sorumluluklara bağlı olarak dikkat oranı azalır,
4. Önceden kazanılmış olan hataların düzeltilmesi oldukça güçleşir,
5. Hata yapma korkusu ve yapmama isteği artar,
6. Anadildeki eksiklik ( artalan yetersizliği ) bazı güçlükler doğurur,
7. Beklentiler ve sorumluluklar kavramayı geciktirir,
8. “ Neden ? ” “ Niçin ? ” ve “ Nasıl ? ” gibi sorulara yanıt arama çabası artar,
9. Zihinsel yorgunluk başgösterir,
10. Kavramanın geç gerçekleşeceği düşünülür,
11. Sürekli mantıksal hüküm aramak yabancı dil öğreniminde transferi güçleştirir,
12. Yaşça ve rütbece kendinden küçük olan kişilerin bulunduğu bir sınıfta olmak ve hata yapıldığında mahcup olma düşüncesi olumsuz psikolojik etki yapar,
13. Anadilin kazanılmış dilbilim kurallarının uzun süre etkisinde kalmak yabancı dilde transferi zorlaştırır,
14. Çeviri ve yorum yapma eğilimi artar,
15. Anadil ve kültürel eğitim tamamlandığı için yabancı dilin kültürel özelliklerine olumsuz yaklaşmaktadır.

Bu saydığımız olumsuz etkileri belirten deneklerin yaşları 32 ile 42 arasında değişmektedir. Yabancı dil öğreniminin belirli bir yaştan sonra zor olmadığını savunan deneklerin yaşları ise 20 ile 32 arasında değişmekte ve gerekçelerini şöyle belirtmektedirler :

1. Yetişkinler her yaşta tam bir motivasyon ve yorumlama yeteneğine sahiptirler,
2. Zorluk veya kolaylık, yaştan daha çok yabancı dil öğrenme kabiliyetindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır,
3. Kazanılmış bilinçli ve disiplinli çalışma alışkanlığı olumlu etki yapmaktadır,
4. Yüksek motivasyon ile birlikte bir yabancı dili öğrenme karar ve azimliliği (*conscious learning*) daha etkindir,
5. Çocuklara kıyasla daha endişesiz ve hata düzeltmesini kabullenebilme özelliği güçlüdür,
6. Çocukların aksine, yabancı dilin gerekliliği ve dili öğrenme konusunda yeterli bilince sahiptirler (*awareness of a foreign language*).

Bu gerçeklerden anlaşılacağı gibi olumsuz olduğunu savunan denekler yabancı dil öğrenmenin imkansız olmadığını da vurgulayabiliyorlar. Olumlu gerekçeler gösteren deneklerin görüşleri elbette kısmen de olsa olumsuz gerekçe belirten yetişkinler için de geçerlidir. Bu bağlamda Littlewood ( 1987 ), “ *yetişkinin dil öğrenme çabasına var olan dil bilincini tatbik etmesi ve sürekli irdeleme eğilimleri, yeni bir dilin özümmlenebileceği doğal öğrenme olgusunun bir bölümünü engelleyebilir* ” ( 65 ) diyerek sanki sürekli bilinçli öğrenme çabasında olan yetişkinleri haksız çıkarır gibidir. Ancak şu da bir gerçek ki, yetişkinlerin büyük bir bölümünün anadilin kazanılmış dilbilim kurallarını ve özelliklerini HD’e uyarlama çabası olumsuz etki yaratmaktadır.

Yetişkinlere yabancı dil eğitimi veren sivil ve askeri okul ve kurslarda görevli öğretmen, eğitimci ve idarecilere verilen ankete 22 denek katılmıştır. Deneklerden kendi görüş ve tecrübelerini yazmaları istenmiştir. Buna göre :



Şekil 3: Yetişkinlerin yabancı dil eğitiminde yaşın etkileri

Deneklerden 7 tanesi (a) belirli bir yaştan sonrasının yabancı dil öğrenmeyi geciktireceğini; 5 denek (b) kavrama ve öğrenmeyi engelleyeceğini; 10 denek de (c) hedef dilde düşünmeyi engelleyeceğini savunmaktadır. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi ortak nokta yaşın yabancı dilde olumsuz bir faktör olduğudur, ancak bu görüşleri kuramsal olarak kabul edebiliriz. Öte yandan, yabancı dil öğretimi bağlamında genel kanı, yaşın olumsuz bir faktör olduğudur. Ancak gerek motivasyon ve gerekse öğrenme azim ve kararlılığı ile mesleki bazı zorunluluklar biraraya geldiğinde dil öğrenmede başarının olumlu sonuçlarını görmekteyiz.

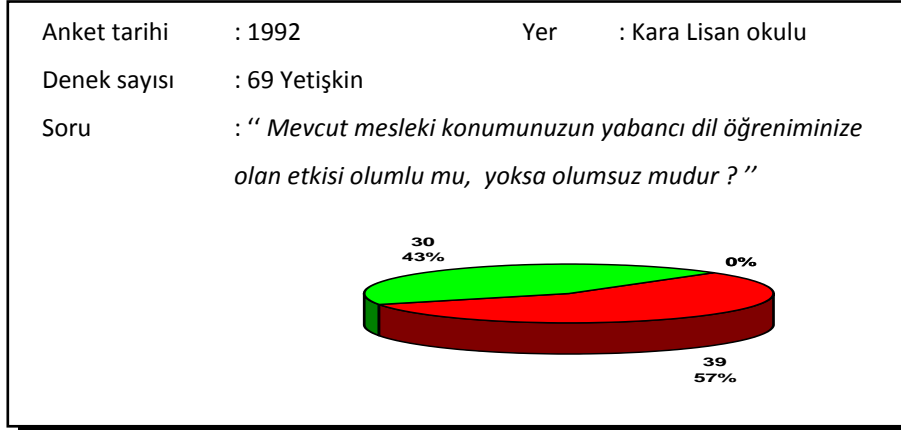
### 3. Mesleki Faktörler

Yetişkinlerin yabancı dil öğrenimini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyen mesleki faktörler, mesleki konumlarını, çalışma ortamlarını ve mevcut durumlarını kapsamaktadır. Yabancı dil öğrenimi uzun süreç gerektiren bir çalışmadır. Yetişkinler bu süreç içerisinde değişik konum ve ortamda bulunabilirler, buna mesleki zorunluluklar da diyebiliriz. Bazı konum ve durumlar olumlu katkı sağlarken, bazıları ise olumsuz etki yapmaktadır. Öyleki, mesleki yaşam koşulları yetişkinlerin yabancı dilin dilbilim unsurlarını kavramalarına olumlu katkı sağlayabilir ancak bu yetişkinin görevine de bağlıdır.

Yetişkinlerin ancak bir bölümü çalışma saatleri dışında dile zaman ayırabilmektedirler. Ayrıca, bir kısmı görev yerleri ve konumları nedeniyle kendi kendine çalışma alışkanlığı elde edinememiş ya da düzenli bir kurs programı izleyememiştir. Burada şunu da ilave etmek gerekir, yetişkinlerin hemen hemen tamamı bir yabancı dili kişisel ya da başka nedenlerden çok, tamamen mesleki amaçlar için öğrenmek istemektedirler. Bu bağlamda, Silahlı Kuvvetlerde yabancı dil öğretimi yetişkinlerin mesleki gelişimlerine katkısı olması nedeniyle yürütülmektedir. Yetişkinlerin bu mesleki çerçevede yabancı dil öğrenimlerinin amacı, gözlemlerden de anlaşılacağı gibi, sadece dilde yeterliği elde etmek olmayıp aynı zamanda dille ilgili herhangi bir göreve atanmak ya da kişisel amaçlardan kaynaklanmaktadır. Ancak, yürütülmekte olan yabancı dil öğrenimi görev amaçlı değildir. Mesleki amaçların başında yurt içi ya da yurt dışı görevlere atanmak olarak belirlenebilir.

Bilindiği gibi yabancı dil öğrenimi emek, zaman, kararlılık, sabır ve de uygun bir mesleki ortam gerektirmektedir. Yetişkinlerin mesleki ortamları zaman zaman yabancı dili çalışmak için uygun

olmayabilir, ayrıca mevcut görevleri de olumsuz etkileyebilir. Genel anlamda yetişkinler, mevcut mesleki ortamlarının yabancı dil becerilerini kazanmada olumsuz rol oynadığını iddia etmektedirler. 1992 yılında 69 yetişkin denek üzerinde uygulanan ankette, “ Mevcut mesleki konumunuzun yabancı dil öğreniminize olan etkisi olumlu mu yoksa olumsuz mudur ? ” sorusuna 39 denek “olumsuz”, 30 denek de “olumlu” yanıtını vermiştir :



Şekil 4: Mesleki konumun yabancı dile olan etkisi

Olumsuz etkisi olduğunu iddia eden denekler olumsuzluğun nedenlerini ;

1. Aile yaşamından ve ortamından uzak olmak,
2. Kişisel sorunların yabancı dil öğrenimi dürtüsünü olumsuz etkilemesi,
3. Hedef dille mesleki konuların bağdaşık olmaması,
4. Yabancı dil materyallerinin temininde güçlük,
5. Yabancı dil öğreniminin yürütüldüğü ortamdaki olumsuz barınma koşulları,
6. Sosyal durumlardan doğan olumsuzluklar,
7. Mesleki çalışma ortamından doğan olumsuzluk

Olarak nitelemektedirler.Sayılan bu nedenler daha çok kişisel görüşleri içermektedir. Ancak belirtilen her neden deneklerin tümü tarafından onaylanmaktadır. Ayrıca bu nedenleri uzun bir süreç içerisinde daima olumsuz olarak nitelemek biraz güçtür. Yetişkinlerin içinde buldukları ortama uyum sağlama becerileri sayesinde, bu nedenlerin birçoğu olumsuzluğunu yitirmektedir.

39 denneğin aksine, deneklerden 30'u mevcut mesleki konumlarının yabancı dil öğreniminde fayda sağladığını iddia etmekte ve mevcut durumlarının ;

1. Mesleki yaşamlarında yardımcı olduğunu,
2. Bilgisayar ve bilgisayar destekli çalışmalara yardımcı olduğunu,
3. Araştırma çalışmalarına katkılar sağladığını,
4. Mesleki başarı açısından bir yabancı dili öğrenme isteğini arttırdığına işaret etmektedirler.

Şüphesiz yabancı dili öğrenmek, yetişkinlerin mesleki gelişmelerine olumlu bir etki sağlayacaktır. Bu nedenle, yetişkinlerin tümü, bir yabancı dili tam olarak öğrenmenin ve dil becerilerini elde etmenin sadece kendilerini farklı kılmayacağını, aynı zamanda Silahlı Kuvvetlerde kendilerine mesleki bir kariyer de sağlayacağını bilincindedirler. Doğrusu, mesleki zorlukların üstesinden gelmeye çalışırken, HD'in gerekli iletişim becerilerini de elde etmek için yeterli çabayı göstermektedirler.



#### 4. Sosyal Faktörler

Sosyal faktörler arasında, yetişkinlerin yabancı dil öğrenimlerini etkilemesi bakımından sırasıyla aile yaşamı, sosyal problemler ve yaşam koşulları gibi nedenleri sayabiliriz. Sosyal faktörlerin her biri tek başına etkili olmayabilir ancak diğer faktörlerle birleştiği zaman yetişkinlerin yabancı dili öğrenme ya da kavramalarında olumsuz etki yapabilir.

Aile ortamlarından uzak olan yetişkinlerin yabancı dil öğrenimi zaman zaman olumsuz etkilenebilir. Buna bağlı olarak, zaten gerekçe bulmada son derece başarılı olan yetişkinler, başarısız olmalarının sebebini aile ortamından uzak olmalarına bağlamaktadırlar. Ancak, çok az sayıda yetişkin, bu durumu bir avantaj olarak kabul edip kendileri için daha uygun bir çalışma ortamı sağladığını savunmaktadır. Aile ortamından uzak olmanın etkisi, yetişkinin yeni ortama uyum sağlamasına dek sürmektedir.

Herhangi bir kurum ya da kuruluşta yabancı dil öğrenimlerini sürdüren yetişkinlerin karşılaştıkları sosyal problemler de olumsuz bir rol oynamaktadır. Ayrıca bu sosyal problemler yabancı dil öğreniminde dikkat azalmasına ve bir konuda zihinsel yoğunlaşmayı da etkilemektedir. Her şeye rağmen, kurumsal gerekçelerden ve kendi kişisel beklentilerinden dolayı sosyal bağlamda dil öğrenimini olumsuz etkileyen unsurların üstesinden gelmeleri beklenmektedir.

Yabancı dil eğitimi veren kurum ya da kuruluşça sağlanan yaşam koşulları yetişkinleri kısmen etkilemektedir. Olumsuz yaşam koşullarıyla bazı sosyal problemler birleştiği zaman psikolojik olarak yetişkinlerin başarılarının etkilendiğini görüyoruz. Normal yaşam koşullarında alışılmış bir yaşam biçiminden, yabancı dil öğrenimi nedeniyle daha da değişen koşullar geçici de olsa olumsuz etkiler yapabilir. Ancak burada sözünü ettiğimiz yetişkinler her ne kadar bu nedenlerden dolayı etkilenmiş olsalar da sosyal problemlerin doğurduğu olumsuz etkiyi yabancı dili öğrenme süreci içerisinde aşarak gerekli dil becerilerini elde etmeye çaba sarfetmektedirler. Doğrusu bu konuda gösterilen azim ve kararlılık, yabancı dilin edinilmesinde son derece önemli bir faktördür. Şunu da ilave etmek gerekir ki, her yetişkin aynı azim ve kararlılığı gösterememektedir.

#### 5. Motivasyon (Dürtü) Faktörleri

Genel tanımıyla motivasyon bir kişiyi belirli konularda başarılı olmaya iten zihinsel bir dürtüdür denilebilir. Bu bağlamda motivasyon, yetişkinlerin yabancı dilin becerilerini elde etmelerinde son derece önemli bir unsurdur ve yabancı dil öğreniminde yaşanan endişe, tatminsizlik ve olumsuz hisleri azaltmaya yardımcı olabilir. Askeri eğitilmiş yetişkinler yabancı dil öğreniminin başından sonuna dek son derece yüksek bir motivasyona sahiptir. Zaman zaman bazı etken faktörler yetişkinlerin motivasyonunu geçici olarak olumsuz yönde etkileyebilir. Dil-dışı (Osam,1991)koşullardan kaynaklanan etmenler motivasyonu etkiler, ancak yetişkinler son derece olumlu motive oldukları için yabancı dil öğreniminde fazla uzun süre etki altında kalmazlar.

Kendi aralarında motivasyon farklılıkları olmasına rağmen, yetişkinler mesleki açıdan motive olmuş durumdadırlar. Jeremy Harmer (1983)'ın da belirttiği gibi hepsi hedef dilin öğrenilmesinin kendilerine mesleki alanda bazı avantajlar sağlayacağını bilincindedirler. Bu açıdan yabancı dil, yetişkinlerin hedeflerine ulaşmada bir araç teşkil etmektedir. Öte yandan Dickinson (1987) "*mesleki açıdan motivasyon, eğitim amaçlı ya da iş nedeniyle hedef dili öğrenme gereksiniminden kaynaklanır*" (31) şeklinde bir fikir ileri sürmektedir. Bu bağlamda yetişkinlerin bir çoğu yabancı dili çok iyi öğrenme

arzusundadırlar. Öğrenme amaçlarından bazıları yurt dışı görevlere atanmak, yurt içi ya da yurt dışı kısa/uzun süreli mesleki kurslara katılmak olarak sayılabilir. Bu nedenle mesleki amaçlar yetişkinlerin yabancı dili öğrenmeleri için gerekli motivasyonu sağlayacaktır.

Diğer etken faktörlerin kısmen olumsuz etkilerine rağmen, yetişkinlerin yabancı dil öğreniminin üzerinde motivasyonun olumlu etkileri görülmektedir. Hiç şüphesiz bu konumda motivasyonu etkileyen değişik etmenler de mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir :

1. Gereksinimlerin başarıyla yerine getirilmesi,
2. Yabancı dile olan ilgi ve tutum,
3. Başaramama endişesi,
4. Hedef dili öğretim yöntemi ve yaklaşımı,
5. Öğretmenin yetişkinlere olan tutum ve davranışı,
6. Mesleki yaşamdan beklentiler.

Yabancı dil öğretiminin başlangıç düzeyinde olan yetişkinler öğrenme motivasyonlarını uzun süre yüksek seviyede tutabilmektedirler. Öğretmenin motivasyon açısından tutumuyla ilgili olarak Harmer (1983) şunları belirtmektedir : “ *Öğretmenin olumsuz tutumu, öğrencilerin motivasyonu üzerinde son derece olumsuz etkiler yapabilir* ” (8). Buna bağlı olarak uygunsuz koşullar ve tavırlar yetişkinlerin yabancı dil öğrenimini olumsuz yönde etkileyecektir.

Orta seviyede yabancı dil kursunu takip eden yetişkinler mesleki motivasyonu olan kişilerdir. Harmer (1983) mesleki motivasyonu açıklarken “ *bir dili çalışmaya karar veren öğrencilerin ulaşmak istedikleri bazı hedefleri olduğundan, mesleki motivasyona sahiptirler* ” (3). Bu çerçevede yetişkinler yabancı dil öğrenme olgusunu ısrarla yüksek seviyede tutmakta ve diğer beklentilerinden daha da ön plana çıkarmaktadırlar. Öyleki yabancı dil öğretimi yapılan çevrenin yarattığı olumlu motivasyon faktörleri ile yetişkinlerin kendi kendine çalışma / öğrenme bağlamında son derece yakın bir bağlantı vardır.

Bazı görüşlerin aksine motivasyon, daima süregelen bir olgu olmayıp, yetişkinlerin yabancı dil öğrenimine dolaylı etki eden dil-dışı unsurlar nedeniyle azalma gösterebilir. Bu nedenle, yetişkinlerin yabancı dil öğreniminde üretken becerilerde (*productive skills*) bir düşüş gözlenmektedir. Bu sorunun çözümü, kanımca sabır, anlayış, kararlılık, hoşgörü, değişik kapsamlı öğretim, çaba ve uygulamaya yönelik hususlarda aranmalıdır. Burada sözünü ettiğimiz yetişkin tiplemesinden de anlaşılacağı gibi, yabancı dil öğrenmeye istekli yetişkinlerin mesleki bağlamdaki motivasyonları, çekincelerinin, başaramama korkularının ve endişelerinin, kayıtsızlıklarının ve dile karşı olan olumsuz tavırlarının üstesinden gelmelerine yardımcı olmaktadır.

Yetişkinler zaman zaman farklı nedenlere bağlı olarak, yabancı dil öğreniminde değişik motivasyon seviyesine sahip olabilirler. Öğretim süresi boyunca, bazı yetişkinler olumsuz motive olabilirler. Her iki durumda da, gerek öğretmen ve gerekse dil eğitimi veren kurum ve öğretimle ilgili kişiler yetişkinlerin mesleki motivasyonlarını yüksek seviyede tutabilmeleri için gerekeni yapmak durumundadırlar.

Yetişkinlerin olumlu motive olmalarında en etken faktör kanımca, amaçlarına ulaşmakta kararlı olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca buna bağlı olarak yetişkinlerin yerine getirmesi gereken önceden belirlenmiş bazı mesleki zorunluluklar da mevcuttur. Bu açıdan yetişkinlerin motivasyonları

bazı mesleki hedeflere ve göreve dayalı amaçlara bağlanabilir ve bu tür bir motivasyonun derecesini belirlemek güçtür. Her şeye rağmen yetişkinlerin motive olmalarında kişisel ya da kişisel olmayan bazı farklılıklar göze çarpmakta ve bunlar daha çok şu hususlarda ortaya çıkmaktadır :

1. Önceden belirlenen hedefe ulaşma çabasında,
2. Kurumsal amaçları başarma arzusunda,
3. Amaçların başarılmasında yürütülen değişik uğraşlara karşı olan tutum ve davranışlarda.

Özetlemek gerekirse motivasyon, yetişkinlerin yabancı dil eğitiminde ve öğretiminde daima olumlu bir faktör olmuştur. Bu olumlu faktörü gerek dil-içi ve gerekse dil-dışı nedenlerle etkileyen olumsuz tutum, davranış ve mesleki bazı unsurlar mevcuttur.

### **Sonuç**

Yabancı dil öğrenmek ya da geliştirmek için kendini yukarıda saydığımız faktörler nedeniyle ağır bir yükün altında hisseden yetişkinlere, çocuklara dil öğretiminden daha farklı bir yaklaşımda bulunmalıyız kanısındayım. Her faktörün olumsuz etkilerini, yine de yüksek bir motivasyon ve çalışma azmi ile aşmaya çalışan yetişkinleri ele alarak incelemeye çalıştık. Bu incelemeden amaç, yetişkin denilince, hangi etken faktörler altında yabancı dil öğrenen kişiler olduğunu biraz olsun belirtmektir. Şüphesiz bu saydığımız faktörlere daha birçoğu ilave edilebilir ancak burada en özgün olanlarına yer verilmiştir. Yetişkinleri tanımamız, onların psikolojik, sosyolojik, mesleki ve buna benzer sorunlarını irdelemek bir yabancı dili öğretirken bize ışık tutacaktır. Yetişkinlere yabancı dil öğretiminde başarılı olabilmek için hedef kitlemizi iyi tanımamız gerektiği kanaatindeyim. Böylelikle bu faktörlerin olumlu ve olumsuz yönleri, gerek öğretmenlerin gerekse idarecilerin ve kurum yöneticilerinin konuya daha bilinçli yaklaşmalarında yardımcı olacaktır. Sözümü “ *bildiklerimiz öğretebildiklerimiz kadardır* ” özdeyişiyle bitirmek istiyorum.

### **Kaynakça**

1. Beder, H.V. and Darkenwald. 6.6.1982. “ Differences Between Teaching Adults and Pre-Adults: Some Propositions and Findings.” Adult Education.
2. Dickinson, Leslie. 1987. Self - Instruction in Language Learning. C.U.P. Cambridge. s.31.
3. Diller, Karl Conrad. 1978. The Language Teaching Controversy. Newbury House publishers. Rowley. s.116.
4. Gardner, Robert.C. 1991. “ Second-Language Learning in Adults : Correlates of Proficiency ”. Aplied Language Learning. Defence Language Institute Montery. s.1-27.
5. Gardner, R.C. 1985. Social Psychology and Second Language Learning. Edward Arnold Ltd. London.
6. ----- 1979. “Social Psychological Aspects of Second Language Acquisition” in Giles. H.R. St.Clair eds. Language and Social Psychology. Oxford.
7. Harmer, Jeremy. 1983. The Practice of English Language Teaching. Longman Inc. London. s.3, 8.
8. Knowles, Malcolm. 1978. The adult Learners : A Neglected Species. Gulf Publishing. Houston.
9. Krashen, S. 1973. “ Lateralization, Language Learning, and The Critical Period : Some new Evidence.” Language learning.
10. Littlewood, William. 1987. Foreign and second Language Learning ( Language Acquisition Research and its Implications for the Classroom ). C.U.P. Avon. s.65.

11. Osam, Ülker vancı. 1991. “ İngilizce Öğretiminde Yetişkin Türk Öğrencilere İlişkin Sorunlar” Türkiye V. Dilbilim Kurultayı. 9 Eylül Üniversitesi. Buca-İzmir.
12. Schuman, J.H. 1973. “ Affective Factors and the Problem of Age in Second Language Acquisition”. Language Learning.
13. Stern, H.H. 1983. Fundamental Concept of Language Teaching. O.V.P. Oxford.
14. Torre, Manuel da. 1987. “ Foreign Language Teaching to/learning by Educated Adult Learners ”. Conference Report. Bureau of International Language Co-ordination. Sintra. Portugal. s.55 -61.
15. Tuncay, Hidayet. 1993. A Suggested Syllabus Design, Adult Foreign Language Learning and Proficiency Testing in the Military. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
16. Wilkins, D.A. 1972. Linguistics in Language Teaching. Edward Arnold Limited. London. s. 187.